

ПІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНА

DOI: 10.31110/consensus/2023-01/140-153

УДК (UDC) 327.7 : 316.346.2-055.2 «19/20»

DEVELOPMENT OF MULTILATERAL INTERSTATE COOPERATION ON GENDER ISSUES IN THE MIDDLE EAST (END OF THE 20 – BEGINNING OF THE 21 CENTURY)

Iryna Tykhonenko*

Yelizaveta Kyrychenko**

Abstract

The article attempts to analyze the development of forms and manifestations of multilateral intergovernmental cooperation on gender issues in the Middle East at the end of the 20th – beginning of the 21st century.

The Middle East region, in religious and civilizational dimensions, is quite specific in terms of the comprehensive implementation of the ideas of feminism and overcoming gender gaps. However, as a result of the study, the effectiveness of the region's involvement in both global initiatives on gender issues and the formation of its own mechanisms and tools for the protection of women was revealed, which is implemented in the following practical acts.

Firstly, the involvement of the Middle East region as an object of activity of the United Nations Structure for Gender Equality and Empowerment of Women (“UN-Women”) aimed at protecting women in conflicts and granting equal rights to women alongside men.

Secondly, the formation of a regulatory framework and programs on gender issues in the activities of the regional organization – the League of Arab States (LAD). It was found that the existing mechanism of intergovernmental cooperation in the LAD regarding the implementation of gender equality and the role of women in Arab society is not sufficiently effective, given the advisory nature of the organization's decisions, and it is not sufficiently implemented in practice by all Middle Eastern states. It should be stressed on the positive and fruitful activity of the Arab Women Organization, which has a number of programs for the protection of Arab women and their rights.

* PhD in political sciences, Assistant professor of the Department of International relations and foreign policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: irinavi2202@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

** Student of Master Degree, Specialty 291 “International relations, public communications and regional studies” Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: kiricenkoliza075@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5976-0049>

Thirdly, the dialogue between the Middle East and North Africa in the format of the MENA region is quite developed – the holding of African-Arab summits between the African Union and the League of Arab States, launched in 1977, which are aimed at jointly solving gender issues.

The authors concluded that the Middle East region still has to overcome a number of barriers and domestic policy changes to protect women's rights, but the initiation and development of dialogue on a multilateral basis is a positive step in achieving global trends in ensuring gender equality and feminism in general.

Keywords: Middle East, gender issues, "UN-Women", LAD, Arab Women Organization, MENA

РОЗВИТОК БАГАТОСТОРОННЬОГО МІЖДЕРЖАВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ГЕНДЕРНИХ ПИТАНЬ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Ірина Тихоненко*

Єлизавета Кириченко**

Анотація

У статті здійснено спробу аналізу розвитку форм та проявів багатостороннього міждержавного співробітництва щодо гендерних питань на Близькому Сході наприкінці XX – початку XXI ст.

Регіон Близького Сходу у релігійному та цивілізаційному вимірах є досить специфічним щодо всеосяжного втілення ідей фемінізму та подолання гендерних розривів. Пороте, у результаті дослідження виявлено ефективність залучення регіону як до загальносвітових ініціатив щодо гендерних питань, так і формування власних механізмів та інструментів захисту жінок, що проявляється у наступному.

По-перше, залученість регіону Близького Сходу як об'єкту діяльності Структури Організації ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок («ООН-Жінки») спрямованої на захист жінок у конфліктах та наданні рівних прав жінок поряд із чоловіками.

По-друге, формування нормативної бази та програм з гендерної проблематики у діяльності регіональної організації – Ліги Арабських Держав (ЛАД). Виявлено, що наявний механізм міждержавної взаємодії в ЛАД щодо впровадження гендерної рівності та ролі жінки у арабському суспільстві не є достатньо ефективним зважаючи на рекомендаційний характер рішень організації і не реалізується на практиці повною мірою усіма близькосхідними державами. Позитивною є діяльність Арабської жіночої організації, яка має низку програми щодо захисту арабських жінок та їх прав.

По-третє, досить розвиненим є діалог між Близьким Сходом та Північною Африкою у форматі регіону MENA – проведення Африкансько-арабських самітів між Африканським Союзом та Лігою Арабських Держав, що започатковані у 1977 р. та спрямовані на спільне вирішення гендерних питань.

* кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: irinavi2202@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

** магістрантка спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: kiricenkolizao75@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5976-0049>

Автори дійшли висновку, що регіон Близького Сходу має подолати ще низку бар'єрів та внутрішньодержавних змін політики щодо захисту прав жінок, але започаткування та розвиток діалогу на багатосторонній основі є позитивним зрушенням у досягненні загальносвітових тенденцій щодо забезпечення гендерної рівності та фемінізму в цілому.

Ключові слова: Близький Схід, гендерні питання, «ООН-Жінки», ЛАД, Арабська жіноча організація, MENA

Цитування: Тихоненко, І., & Кириченко, Є. (2023). Розвиток багатостороннього міждержавного співробітництва щодо гендерних питань на Близькому Сході (кінець XX – початок XXI ст.). *Консенсус*, 1, 140–153.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/51>

Постановка проблеми. Питання гендерної рівності та захисту прав жінок все більше стають на порядок денний міждержавного співробітництва. Досить специфічним у цьому контексті є регіон Близького Сходу, держави якого мають у своїй гендерній політиці досить ґрунтовну релігійну та державо-центристську позицію. Проте, всеосяжний розвиток руху за жіночі права та подолання гендерних розривів має загальносвітову інституційну основу – діяльність «ООН-Жінки», яка поширюється і на Близький Схід. У свою чергу, не зважаючи на певну «закритість» до феміністських тенденцій, регіон Близького Сходу має здобутки у власних ініціативах на рівні багатостороннього міждержавного співробітництва щодо гендерних питань, які варто розглянути у їх еволюційному розвитку. Існуючі механізми міждержавної співпраці на Близькому Сході щодо подолання гендерних розривів, захисту прав жінок та підвищення ролі жінок у суспільстві набувають все більшого поширення на межі XX – початку XXI ст. і стають кроком до зменшення гендерних стереотипів щодо мусульманських країн у всьому світі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Еволюція багатостороннього міждержавного співробітництва на Близькому Сході з питань гендерної рівності, участі жінок у суспільному та політичному житті держав, захисту прав жінок є майже недослідженими в українській науковій школі. Відзначимо загальнотеоретичні напрацювання щодо гендерних питань у міжнародних відносинах та фемінізму загалом – Л. Гентош та О. Кісь¹, А. Нікосян². Питання гендерної нерівності та участі жінок у суспільному житті держав Арабського Сходу досліджуються Ж.Б. Ігошиною³. Є низка праць про функціонування міжнародних організацій, але без акценту на гендерні питання у їх діяльності.

¹ *Гендерний підхід, історія, культура, суспільство* / під ред. Гентош Л., Кісь О. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.

² Нікосян А. Привласнення фемінізму: гендер, мілітаризм і Резолюція ООН 1325. *Критика феміністична: східноєвропейський журнал феміністичних і квір-студій*. 2019. № 2. С. 31–56.

³ Ігошина Ж.Б. Гендерні питання та процеси глобалізації на Арабському Сході. *Науковий вісник «Актуальні проблеми міжнародних відносин» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2010. № 94, Ч. 2. С. 130–137.

Питання гендерної рівності та їх подолання крізь призму діяльності міжнародних організацій та міждержавної взаємодії на Близькому Сході піднімаються у працях Н. Саїд-Фокаха⁴, М. Бек⁵, М. Олімат⁶.

Базисом для дослідження стали звіти про діяльність міжнародних організацій щодо гендерного чинника на Близькому Сході, а саме – звіти Структури Організації ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок («ООН-Жінки»), Арабської жіночої організації, Ліги Арабських держав та Африканського Союзу щодо розвитку міждержавної трансрегіональної взаємодії держав Близького Сходу та Північної Африки, що формують регіон MENA у історичній ретроспективі.

Мета дослідження полягає в аналізі розвитку ініціатив багатостороннього міждержавного співробітництва щодо гендерних питань у Близькосхідному регіоні.

Близький Схід у цивілізаційному вимірі належить до ісламської цивілізації і відповідно до концепції «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона підпадає під вплив низки дестабілізуючих факторів. Крім конфліктогенності та нестабільного безпекового середовища, регіон володіє специфічною ситуацією щодо гендерних питань у міжнародних відносинах. Мається на увазі дотримання рівних прав між чоловіками та жінками, залучення жінок до політики, питання гендерної дискримінації, реалізації феміністської дипломатії.

Варто зазначити, що у цивілізаційному контексті, Близький Схід як ісламська цивілізація характеризується наступними рисами: 1) ісламська цивілізація заснована на віршах Корану і встановлена Пророком; 2) ісламська цивілізація охоплює всі духовні та матеріальні виміри людства; 3) оскільки ісламська цивілізація спирається на релігійну мораль, вона є динамічною⁷.

Розглядаючи участь жінок у політичних справах в ісламських країнах, варто зазначити, що Коран майже не обмежує політичні права жінки, та включає право виборів та висування на політичні посади, а також не виключає участь жінок у державному управлінні⁸. Проте, не дивлячись на досить гарне положення жінок в суспільстві згідно Корану, країни ісламської цивілізації все ще визначаються представниками більш демократичних держав, як повністю архаїчні та несправедливі щодо жінок.

⁴ Said-Foqahaa N. After the May 2021 Escalation: A Multi-Sectoral Gender Needs Assessment in the Gaza Strip. *UN Women*. 2022. URL: <https://arabstates.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/after-the-may-2021-escalation-a-multi-sectoral-gender-needs-assessment-in-the-gaza-strip-o>

⁵ Beck M. The Arab League: A New Policy Approach in the Making? *Syddansk Universite: Center for Mellemostudier*. 2013. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50688151.pdf>

⁶ Olimat M. *Handbook of Arab Women and Arab Spring: challenges and opportunities*. London: Routledge, 2001. 230 p.

⁷ Ahmad Ashimi T. Islamic civilization: factors behind its glory and decline. *International Journal of Business, Economics and Law*. 2016. Vol. 9. P. 184.

⁸ Лубська М.В. Коран як головне джерело мусульманського права. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2006. № 2. С. 175.

У свою чергу, регіон Близького Сходу стає як об'єктом, так і активним суб'єктом у багатосторонньому міждержавному співробітництві крізь призму гендерного фактору. Ініціативи спрямовані на співробітництво з гендерних питань у регіоні Близького Сходу варто розглядати у таких форматах: 1) діяльність ООН; 2) діяльність регіональних організацій – Ліги арабських держав (ЛАД) та форумів багатосторонньої взаємодії між державами Близького Сходу та Північної Африки; 3) діяльність «Арабської жіночої організації».

ООН. Створена в липні 2010 р. Структура Організації ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок («ООН-Жінки») сприяє гендерній рівності не лише як невід'ємному праву людини, але й як центральному принципу соціального, економічного та культурного розвитку світу та міжцивілізаційних відносин загалом⁹.

Відзначимо один із основних нормативних документів, що регулює діяльність ООН з гендерних питань – «Стратегічний план ООН-Жінки на 2022–2025 роки», який окреслює стратегію, цілі та підходи організації щодо підтримки зусиль з досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат. «ООН-жінки» у своїй діяльності зосереджується на таких пріоритетних сферах: 1) підвищення лідерства та участі жінок в усіх сферах життя; 2) припинення насильства над жінками; 3) залучення жінок до всіх аспектів процесів миру та безпеки; 4) розширення економічних можливостей жінок; 5) намагається зробити гендерну рівність центральною частиною планування національного розвитку та бюджетування держав регіону¹⁰.

На Близькому Сході функціонує регіональний офіс «ООН-жінки», розташований у м. Каїр (Єгипет). Одним із ключових напрямків його діяльності в цьому регіоні є розширення сфери громадянства, лідерства та політичної участі жінок, особливо в країнах з перехідною економікою. Допомога організації в цій галузі включає сприяння досягненню консенсусу щодо пріоритетів та обґрунтування гендерно-чутливої політики. Організація допомагає зміцнювати роль жінки в арабському суспільстві та її адвокаційний потенціал у тісному партнерстві з національними жіночими групами та урядами. Прикладом такої діяльності можна назвати реакцію ООН на порушення талібами прав жінок та людей, насамперед після захоплення ними влади в Афганістані у 2021 р., де представники «ООН-Жінки» використовують зустрічі з членами уряду країни, а також санкційну політику¹¹. За

⁹ Нікогосян А. Привласнення фемінізму: гендер, мілітаризм і Резолюція ООН 1325. С. 39–41.

¹⁰ United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN-Women) Strategic Plan 2022–2025. *United Nations*. 2021. July 12. URL: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/186/22/PDF/N2118622.pdf?OpenElement>

¹¹ A U.N. official met with a Taliban leader over a ban on women working for NGOs. *NPR*. 2023. January 1. URL: <https://www.npr.org/2023/01/01/1146516708/un-official-meets-taliban-ban-on-women-working-ngo>

багаточисленні порушення прав жінок, держави-члени ООН прийняли рішення виключити Ісламську Республіку Іран зі складу Комісії з прав жінок¹².

Серед найбільш відомих програм, які реалізує «ООН-Жінки» на Близькому Сході можна виокремити наступні:

1) Програма «Зміцнення стійкості сирійських жінок і дівчат і приймаючих громад» («Мадад») діє на теренах приймаючих громад в Іраку, Йорданії та Туреччині. Вона має на меті забезпечити усім необхідним жінок, що постраждали від кризи в Сирії, за допомогою вироблення багатовимірної стратегії, яка забезпечує розширення прав і можливостей жінок, що постраждали в економічному, емоційному та фізичному плані. У Туреччині програма додатково спрямована на сприяння культурі миру та співіснування через лідерство жінок у розбудові миру, примиренні, запобіганні конфліктам і захисту прав людини¹³.

2) Форум рівності поколінь – це провідна світова ініціатива, спрямована на прискорення інвестицій та реалізацію гендерної рівності. Ініціативу було започатковано у 2021 р. на Форумі Generation Equality, що проходив у Мехіко та Парижі. Форум започаткував п'ятирічний план дій, укладений у Глобальний план прискорення гендерної рівності, який визначає найважливіші дії, необхідні для прискорення прогресу в наступні 5 років¹⁴.

3) Програма «Жіноче лідерство, розширення прав і можливостей, доступ та захист під час реагування на кризи» в Ємені надає послуги щодо забезпечення засобами до існування та захисту жінкам у шести губернаторствах (Аден, Амран, Хадрамаут, Аль-Ходейда, Ібб та Сана). Програма включає надання та підтримку тимчасових притулків та навчання, забезпечення роботою та доступ до послуг з догляду за дітьми для місцевих жінок.

4) «Єменський жіночий пакт за мир і безпеку» є інклюзивною платформою для єменських жінок для більш активної участі у прийнятті державних рішень. Його цілі потрійні: припинення насильства, поліпшення умов життя та посилення включення жінок до мирного процесу¹⁵.

¹² Iran expelled from UN commission on women. *CNN*. 2022. December 14. URL: <https://edition.cnn.com/2022/12/14/middleeast/iran-expelled-from-un-womens-rights-body-intl/index.html>

¹³ UN Women's 'Strengthening the Resilience of Syrian Women and Girls and Host Communities' ("Madad") programme. *UN Woman*. 2018. URL: [https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publications/2019/05/Madad%20Newsletter%20Vol%201%20%20%20Final%20%20%20April%20%20%20LInks%20updated.pdf](https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publications/2019/05/Madad%20Newsletter%20Vol%201%20%20Final%20%20%20April%20%20%20LInks%20updated.pdf)

¹⁴ Generation Equality Forum. *UN Woman*. 2021. URL: <https://www.unwomen.org/en/get-involved/beijing-plus-25/generation-equality-forum>

¹⁵ Mobilizing women in the MENA region: Roadmaps for peace in Iraq, Syria and Yemen. *UN Woman*. 2018. URL: <https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publications/2018/Regional%20Women%20Platform%20Report.pdf>

5) Програма «Ліквідація насильства щодо жінок на Західному березі та в секторі Газа» спрямована на ліквідацію насильства щодо жінок та дівчат шляхом різних інформаційно-просвітницьких заходів, зміцнення інституційної спроможності державних службовців розробляти та впроваджувати правові та політичні засади, що сприяють та захищають права жінок та дівчат на життя, вільне від насильства¹⁶.

З метою більш ефективного покращення захисту жінок в кожній з країн Близького Сходу, «ООН-Жінки» тісно співпрацює з іншими агентствами ООН, а також з регіональними організаціями, зокрема, Лігою Арабських держав (ЛАД).

ЛАД Арабський регіон продовжує відчувати результати великих перетворень, розпочатих «Арабською весною» 2010 р. З того часу помітність жінок у регіоні зростає, що призвело до надзвичайної кількості коментарів та аналізу гендерних аспектів «Арабської весни». Зміни та трансформації в регіоні сприяли розвитку народних рухів за реформування та трансформацію урядів. Невід'ємною частиною цих реформ є прагнення до гендерної рівності та впровадження гендерної справедливості через політику та законодавство¹⁷.

Однією з платформ для досягнення гендерної рівності в регіоні Близького Сходу є Ліга арабських держав, заснована в 1945 р. Розширення політичних прав та можливостей жінок організація розвиває у полі зору своїх гуманітарних задач і найбільшу увагу їй стали приділяти після завершення «Арабської весни», за допомогою імплементації урядами держав-членів наступних регіональних договорів:

- «Арабська хартія прав людини» підписана у 2004 р. за посередництвом Постійної арабської комісії з прав людини. Договір є унікальним у своїй політиці щодо подолання гендерної дискримінації в рамках ісламської правової бази та робить основним завданням арабських держав та суспільства забезпечити захист сім'ї, заборонити всі форми насильства особливо щодо жінок і дітей¹⁸.

- Регіональна стратегія «Захист арабських жінок: мир і безпека» прийнята в рамках організації в 2012 р., яка насамперед зосереджує свою роботу на питаннях, що стосуються жінок, які безпосередньо постраждали від конфліктів¹⁹.

¹⁶ Said-Foqahaa N. After the May 2021 Escalation: A Multi-Sectoral Gender Needs Assessment in the Gaza Strip... P. 34-36.

¹⁷ Women in the Middle East and North Africa: Issues for Congress. *Congressional Research Service*. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R46423.pdf>

¹⁸ The League of Arab States Human Rights Standards and Mechanisms: Towards further Civil Society Engagement. *Open Society Foundations and Cairo Institute for Human Rights Studies*. 2015. P. 92-95. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/league-arab-states-manual-20151125.pdf>

¹⁹ Executive Action Plan «Protection of Arab Women: Peace and Security» 2015-2030. *UN Women*. 2015. September 13. URL: <http://1325naps.peacewomen.org/wp-content/uploads/2021/08/RAP-2015-2030-LAS.pdf>

- «Каїрська декларація», прийнята у 2014 р., яка забезпечує основу для просування прав і статусу жінок в арабському світі і зачіпає питання насильства над жінками та питання репродуктивного здоров'я²⁰.

Завдяки, прийнятим документам та деклараціям ЛАД реалізує всеохоплюючу гендерну політику, яка підтримує врахування гендерної проблематики та розширення прав і можливостей жінок і дівчат у регіоні. Позитивним є також хороша координація, що існує між ЛАД та структурами ООН, зокрема «ООН-жінки», ЮНЕСКО. Проте, не дивлячись на розвинуту документальну основу, нові закони та реформи погано імплементуються в життя суспільства цього регіону, адже будь-які нові рішення мають бути втілені державами лише через низку внутрішньодержавних процедур. Структура ЛАД обмежує участь правозахисних організацій та інших членів громадянського суспільства, оскільки їх участь у процесах ЛАД обмежена статусом спостерігача. Тому, вагома частка рішень ЛАД все ж містить рекомендаційний характер і не реалізується на практиці у достатній мірі усіма близькосхідними державами²¹.

Під егідою Ліги арабських держав було створено *Організацію арабських жінок* (Arab Women Organization – AWO), на основі рішення Каїрської декларації, прийнятої Першим арабським жіночим самітом, який відбувся в Каїрі в листопаді 2000 р. у відповідь на заклик пані С. Мубарак, першої леді Єгипту. Організація була утворена спільно з Національною радою жінок Єгипту, Фондом «Харірі» в Лівані та Лігою арабських держав.

З моменту свого створення організація притримується таких цілей, як: 1) розширення прав і можливостей арабських жінок і розвиток їх потенціалу для сприяння прогресу арабських суспільств; 2) підвищення обізнаності про необхідність залучення жінок як рівноправних партнерів до суспільного розвитку; 3) координація зусиль арабських держав з метою сприяння розширенню прав і можливостей жінок і підвищенню обізнаності про їх життєво важливу роль у суспільстві. Таким чином, організація сприяє посиленню ролі жінок в політичній та економічній сферах, створенню програм безпеки та мирного співіснування, подоланню жорстокого поводження з жінками, та сприяння жінкам здобувати освіту та вносити свій вклад в розвиток суспільства²².

Для досягнення наступних цілей AWO започатковує низку власних програм:

1) Програма «Survey Studies Project» спрямована на проведення дослідження ефективності проектів і програм щодо жінок у сферах інтересів AWO в державах-членах.

2) Проект заохочення жіночих досліджень та художніх інновацій – має на меті заохотити науковців, дослідників і медіа-персоналу більш чуйно реагувати на

²⁰ Cairo Declaration on Human Rights in Islam. *University of Minnesota Library*. 2014. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/cairodeclaration.html>

²¹ Beck M. The Arab League: A New Policy Approach in the Making?

²² Olimat M. Handbook of Arab Women and Arab Spring: challenges and opportunities. P. 10-12.

проблеми жінок і розглядати їх у своїх наукових працях, теоретичних і прикладних дослідженнях. Для досягнення цієї цілі організація використовує навчальні курси, випуск публікацій щодо чутливої гендерної проблематики, а також надання грантів і нагород на дослідження.

3) Програма «ЗМІ та підтримка жінок», яка включає в себе декілька проектів, що мають на меті розробку політики для арабських засобів масової інформації, для висвітлення ключової ролі жінок у розвитку суспільства та їх внесок у зміну соціальної культури.

4) Програма «Звернення до міжнародної спільноти», яка базується на побудові мостів спілкування та діалогу з іншими культурами щодо питання жінок, а також сприяння формуванню більш збалансованого сприйняття арабських жінок поза регіоном Близького Сходу. Для цього AWO проводить лекції про арабських жінок а також організовує симпозиуми за участю експертів.

5) Програма «Молодь» спрямована на організацію навчальних курсів для молоді в різних сферах та їх практичне застосування, зокрема, проведення сесії арабського та арабсько-західного молодіжного діалогів, формування стратегії арабської молоді щодо підтримки ролі жінок у розбудові суспільства та її активізації у практичному вимірі²³.

Основними механізмами реалізації діяльності Арабської жіночої організації виступають конференції та саміти, перша з яких була проведена в 2006 р. в Королівстві Бахрейн, під егідою першої леді, в результаті якої було прийнято стратегічний документ надання рекомендацій для покращення становища арабських жінок²⁴. Важливість цих самітів визначається нагальною потребою визначити дії, які вжиті кожною арабською державою окремо для виконання вищезазначених рекомендацій. Крім цього, офіційні представники AWO підтримують діяльність її держав-членів в просуванні гендерної рівності. Зокрема, дипломат М.Таллаві привітала рішення Саудівської Аравії надати можливість жінкам отримувати водійські посвідчення та керувати автомобілем, що на її думку є важливим кроком до досягнення рівності у правах між чоловіками та жінками для всього регіону²⁵.

Конференції проводяться кожні кілька років в різних державах, і мають ту чи іншу мету. Остання, восьма конференція проходила в 2021 р., під егідою ліванської першої леді. Конференція під назвою «Арабські жінки та культурні виклики» розглядала проблеми жінок з культурної точки зору, за допомогою укоріненних в

²³ Report on AWO participation in the work of high-level political forum on Sustainable Development. *Arab Women Organization*. 2016. URL: <http://www.arabwomenorg.org/MediaFiles/Publications/PDFs/HLPE.pdf>

²⁴ Achievements and Challenges under the Auspices of Her Highness Sheikha Sabeeka Bint Ibrahim Al Khalifa. *Arab Women Organization*. 2006. November 15. URL: <http://english.arabwomenorg.org/ConferenceDetails.aspx?ID=1>

²⁵ Egyptians welcome decree allowing women to drive in Saudi Arabia. *Arab news*. 2017. September 27. URL: <https://www.arabnews.com/node/1168451/middle-east>

суспільній культурі стереотипів, а також було приділено увагу ролі державної політики, правових та економічних рамок у боротьбі зі стереотипною культурою та сприяння жінкам подолати обмежувальні впливи традиційної культури²⁶.

Близький Схід та Африканський регіон часто зіштовхуються з подібними ризиками та небезпеками, тому африкансько-арабське співробітництво розглядається як одна з найстаріших ініціатив трансрегіональної міждержавної взаємодії, що сприяло появі спеціального визначення – регіон MENA (Middle East and North Africa) – країни Близького Сходу та Північної Африки.

В контексті співробітництва країн MENA в межах Африканського союзу (АС) необхідно вказати, що жінки в MENA живуть гірше, ніж чоловіки, і гірше, ніж жінки в більшості інших країн. У звіті Всесвітнього економічного форуму про глобальні гендерні розриви за 2021 р. регіон Близького Сходу та Північної Африки зайняв найнижчу сходинку за рівнем досягнення гендерної рівності, зокрема, країни Близького Сходу та Північної Африки охоплюють 12 із 25 країн із найгіршими показниками в усьому світі²⁷.

Країни регіону MENA співпрацюють в межах двох ключових регіональних організацій цього регіону – Африканського Союзу та Ліги арабських держав. Метою співробітництва є сприяння демократичним принципам та інститутам, а також забезпечення ефективної участі жінок у прийнятті рішень, особливо в політичній, економічній та соціально-культурних сферах.

Варто розглянути багатостороннє міждержавне співробітництво регіону MENA між ЛАД та АС в історичній ретроспективі. Формальні відносини між двома організаціями почалися в 1977 р., коли було оголошено про співпрацю у фінансових, політичних та економічних питаннях. Започаткуванням інституційних відносин є Перший Африкансько-арабський саміт, скликаний у березні 1977 р. в м. Каїр.

Протягом останніх чотирьох десятиліть було докладено значних зусиль для активізації африкансько-арабського співробітництва в економічній, фінансовій та культурній сферах. Діють арабські двосторонні та багатосторонні установи допомоги африканським державам, наприклад, Арабський банк економічного розвитку в Африці, який надає економічну, фінансову та технічну підтримку Африці.

Другий Африкансько-арабський саміт, що відбувся в Лівії в 2010 р., засвідчив нагальну необхідність активізації зусиль з прийняття стратегії арабо-африканського партнерства, яка б вирішувала проблеми глобалізації. Було затверджено «Документ стратегічного партнерства» та спільний «План дій з африкансько-арабського співробітництва на 2011-2016 рр.». Саме під час цього саміту президент Комісії

²⁶ Recommendations of the Eighth General Conference of the Arab Women Organization «Arab women and cultural challenges» 23-25 February 2021. *Arab Women Organization*. 2021. P. 4. URL: http://www.arabwomenorg.org/uploads/AWO_8th_Conference_Recommendations.pdf

²⁷ Progress Towards Gender Equality in the Middle East and North Africa Region. *World Bank*. 2017. P. 43-45. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28965/121679-WP-27-11-2017-15-23-11-MNAProgressTowardsGenderEqualityFINALSept.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Африканського Союзу, звернувся з проханням до арабських країн допомогти Африці покращити їх економічне та соціальне відставання та подолання гендерних розривів²⁸.

В рамках цієї організації, також було проведено Третій Африкансько-арабський саміт з 19 по 20 листопада 2013 р. в державі Кувейт, який зібрав понад 60 глав держав і урядів, а також делегації з Африки та Близького Сходу. На цьому саміті було ухвалено нову стратегію партнерства та спільний план дій²⁹. Саме цей план дій підкреслює мету обох регіонів до досягнення демократичних перетворень, та створення економічної та політичної рівності серед усіх громадян, а також захисту жінок, що постраждали в результаті криз та конфліктних ситуацій в Сомалі, Судані, Південному Судані та арабо-ізраїльському конфлікті³⁰.

На Четвертому Африкансько-арабському саміті, який проходив в 2016 р. в м. Малабо (Екваторіальна Гвінея) було прийнято «Декларацію Малабо³¹», яка передбачала створення африкансько-арабської робочої групи з соціального розвитку, що мала посилити співпрацю в рамках «Плану сталого розвитку до 2030 р.»³² – сприяти співпраці у сфері прав жінок і гендерної рівності, а також розвивати потенціал і розширювати можливості молоді та жінок.

Проте, нажаль, на наступних самітах цих регіонів, питання, щодо гендерної рівності не було порушено, і представники організацій більше не розглядали нагальні питання, щодо встановлення миру в регіонах, покращення торгівлі та економічної взаємодії, а також шляхів подолання COVID-19.

Висновки. На основі вище згаданих фактів, можна стверджувати наступне. По-перше, Близькосхідний регіон є досить специфічним у форматі гендерних питань зважаючи на релігійну складову та особливості цивілізаційного розвитку і державної політики країн регіону. Однак, держави регіону беруть участь і стають об'єктами реалізації глобальних гендерно-спрямованих програм під егідою «ООН-Жінки».

По-друге, не можна нехтувати активізацією ініціатив у міждержавному багатосторонньому діалозі на Близькому Сході. Зокрема, розвитком діяльності ЛАД

²⁸ Africa/Libya - Arab-African Summit opened, the second after 33 years. *Agenzia fides*. 2010. October 11. URL: <http://www.fides.org/en/news/27581>

²⁹ Africa-Arab Partnership Strategy. *Arab Bank for Economic Development in Africa*. 2010. URL: https://www.badea.org/Portal/Document_Repository/123/1_Res2.pdf

³⁰ Third Africa-Arab summit point to first successful steps on road to development and agrees on ambitious plans for future cooperation. *African Union*. 2016. P. 3. URL: https://au.int/sites/default/files/pressreleases/27497-pr-kuwait_summit_feature_2.pdf

³¹ Malabo declaration. *African Union*. 2016. November 23. URL: https://au.int/sites/default/files/documents/37754-doc-4th_africa_arab_declaraiion.pdf

³² Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. UN General Assembly Resolution № A/RES/70/1. *United Nations*. 2015. September 25. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web>.

щодо розширення та захисту прав жінок у регіоні. Проте, відзначимо недостатню ефективність впровадження рішень ЛАД з гендерних питань вже на місцях – у державній політиці країн регіону. Позитивним імпульсом до міждержавної кооперації з гендерних питань у регіоні є утворення та функціонування Арабської жіночої організації.

По-третє, діалог на багатосторонній основі між арабськими державами не обмежується лише інституційно задекларованими діями в межах міжнародних організацій, а розвивається на трансрегіональному рівні – формування і розвиток регіону MENA. Започаткований ще у 1977 р. діалог між Близьким Сходом та Північною Африкою, а також Африкансько-арабські саміти між Африканським Союзом та Лігою Арабських Держав є проявом розвитку ініціатив щодо подолання гендерних розривів, зростання участі жінок у суспільно-політичному житті держав регіону та захисту прав жінок і дівчат.

Регіон Близького Сходу має подолати ще низку бар'єрів і внутрішньодержавних змін політики щодо захисту прав жінок, але розвиток діалогу на багатосторонній основі щодо гендерних питань безперечно є позитивним зрушенням у досягненні загальносвітових тенденцій щодо забезпечення гендерної рівності та фемінізму в цілому.

REFERENCES

- Ahmad Ashimi, T. (2016). Islamic civilization: factors behind its glory and decline. *International Journal of Business, Economics and Law*. Vol. 9. P. 180-184 [in English].
- African Union (2016a). *Malabo declaration*. Retrieved from https://au.int/sites/default/files/documents/37754-doc-4th_africa_arab_declaraiion.pdf [in English].
- African Union (2016b). *Third Africa-Arab summit point to first successful steps on road to development and agrees on ambitious plans for future cooperation*. Retrieved from https://au.int/sites/default/files/pressreleases/27497-pr-kuwait_summit_feature_2.pdf [in English].
- Agenzia fides (2010). *Africa/Libya - Arab-African Summit opened, the second after 33 years*. Retrieved from <http://www.fides.org/en/news/27581> [in English].
- Arab Bank for Economic Development in Africa (2010). *Africa-Arab Partnership Strategy*. Retrieved from https://www.badea.org/Portal/Document_Repository/123/1_Res2.pdf [in English].
- Arab news (2017). *Egyptians welcome decree allowing women to drive in Saudi Arabia*. Retrieved from <https://www.arabnews.com/node/1168451/middle-east> [in English].
- Arab Women Organization (2006). *Achievements and Challenges under the Auspices of Her Highness Sheikha Sabeeka Bint Ibrahim Al Khalifa*. Retrieved from <http://english.arabwomenorg.org/ConferenceDetails.aspx?ID=1> [in English].
- Arab Women Organization (2016). *Report on AWO participation in the work of high-level political forum on Sustainable Development*. Retrieved from <http://www.arabwomenorg.org/MediaFiles/Publications/PDFs/HLPF.pdf> [in English].
- Arab Women Organization (2021). *Recommendations of the Eighth General Conference of the Arab Women Organization «Arab women and cultural challenges» 23-25 February 2021*. Retrieved from

- http://www.arabwomenorg.org/uploads/AWO_8th_Conference_Recommendations.pdf [in English].
- Beck, M. (2013). The Arab League: A New Policy Approach in the Making? *Syddansk Universite: Center for Mellemøststudier*. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/50688151.pdf> [in English].
- Cairo Declaration on Human Rights in Islam (2014). Retrieved from <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/cairodeclaration.html> [in English].
- CNN (2022). *Iran expelled from UN commission on women*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2022/12/14/middleeast/iran-expelled-from-un-womens-rights-body-intl/index.html> [in English].
- Congressional Research Service (2021). *Women in the Middle East and North Africa: Issues for Congress*. Retrieved from <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R46423.pdf> [in English].
- Ihoshyna, Zh.B. (2010). Henderni pytannia ta protsesy hlobalizatsii na Arabskomu Skhodi [Gender issues and processes of globalization in the Arab East]. *Naukovyi visnyk «Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn» Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenko, 94 (2)*, 130–137 [in Ukrainian].
- Hentosh, L. & Kis, O. (2003). *Hendernyi pidkhid, istoriia, kultura, suspilstvo* [Gender approach, history, culture, society]. Lviv: VNTL-Klasyka [in Ukrainian].
- Lubska, M.V. (2006). Koran yak holovne dzherelo musulmanskoho prava [The Koran as the main source of Muslim law]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo, 2*, 170–177 [in Ukrainian].
- Nikohosian, A. (2019). Pryvlasnennia feminizmu: gender, militaryzm i Rezoliutsiia OON 1325 [Appropriating Feminism: Gender, Militarism and UN Resolution 1325]. *Krytyka feministychna: skhidnoievropeiskyi zhurnal feministychnykh i kvir-studii, 2*, 31–56 [in Ukrainian].
- NPR (2023). *A U.N. official met with a Taliban leader over a ban on women working for NGOs*. Retrieved from <https://www.npr.org/2023/01/01/1146516798/un-official-meets-taliban-ban-on-women-working-ngo> [in English].
- Olimat, M. (2001). *Handbook of Arab Women and Arab Spring: challenges and opportunities*. London: Routledge [in English].
- Open Society Foundations and Cairo Institute for Human Rights Studies (2015). *The League of Arab States Human Rights Standards and Mechanisms: Towards further Civil Society Engagement*. Retrieved from <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/league-arab-states-manual-20151125.pdf> [in English].
- Said-Foqahaa, N. (2022). After the May 2021 Escalation: A Multi-Sectoral Gender Needs Assessment in the Gaza Strip. *UN Women*. Retrieved from <https://arabstates.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/after-the-may-2021-escalation-a-multi-sectoral-gender-needs-assessment-in-the-gaza-strip-0> [in English].
- United Nations (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. UN General Assembly Resolution № A/RES/70/1*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> [in English].
- United Nations (2021). *United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN-Women) Strategic Plan 2022–2025*. Retrieved from <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/186/22/PDF/N2118622.pdf?OpenElement> [in English].

- UN Women (2015). *Executive Action Plan «Protection of Arab Women: Peace and Security» 2015-2030*. Retrieved from <http://1325naps.peacewomen.org/wp-content/uploads/2021/08/RAP-2015-2030-LAS.pdf> [in English].
- UN Woman (2018a). *UN Women's 'Strengthening the Resilience of Syrian Women and Girls and Host Communities' ("Madad") programme*. Retrieved from <https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publications/2019/05/Madad%20Newsletter%20Vol%201%20%20Final%20%20%20April%20%20%20Links%20updated.pdf> [in English].
- UN Woman (2018b). *Mobilizing women in the MENA region: Roadmaps for peace in Iraq, Syria and Yemen*. Retrieved from <https://arabstates.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Arab%20States/Attachments/Publications/2018/Regional%20Women%20Platform%20Report.pdf> [in English].
- UN Woman (2021). *Generation Equality Forum*. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/get-involved/beijing-plus-25/generation-equality-forum> [in English].
- World Bank (2017). *Progress Towards Gender Equality in the Middle East and North Africa Region*. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28965/121679-WP-27-11-2017-15-23-11-MNAProgressTowardsGenderEqualityFINALSept.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in English].